అడిగిరాని వరాలు

సత్రం అరుగుమీద పడుకున్న రవణయ్య వులికిపడి లేచి కూచుంటూ "అరరే, బాగా తెల్లవారిపోయినట్టుందే" అనుకున్నాడు. పల్లెటూళ్ళలోనైతే అప్పటికి బాగా ఛల్లుమని తెల్లవారినట్టే లెక్క. పట్టణాల్లో దారి వేరు. ఇక్కడ వేకువ జామున నిద్రాదేవత చిద్విలాసం మరొక మోతాదు మితి మీరుతుందేమో ననిపిస్తుంది. నౌఖరీ చేస్తూ ముప్ఫైయేళ్ళుగా రవణయ్య స్థిరపడిపోయిన రామాపురం స్వరూపంలో గూడా ఇప్పుడిప్పుడు సినిమా థియేటరు, రైసుమిల్లు, వేళకు సరిగ్గా 'భోజనం రెడీ' అంటూ బోర్డు తగిలించుకునే హోటళ్లలాంటి పట్టణం తాలూకు హంగులు, వేరూనుకొని పోయిన మాట నిజమే! కానీ అక్కడ యింకా ప్రాతస్సమయం కోడి కూతకూ, పక్షుల కలరవాలకు, పైరు పచ్చలపైనుంచి చల్లగా మెల్లగా సాగివచ్చే కమ్మతెమ్మరకూ నోచుకుంటూనే వుంది. కోడికూతకు బదులు రెండు నిమిషాలపాటు చెవుల్లో చేరి గీపెట్టిన సైరను మోతతో రవణయ్య కలత నిద్ర, నిద్రలో కంటున్న కల, కలలో కలవరాలు అన్నీ ఒక్కసారిగా చెదరిపోయాయి. అతడు అరుగుపైన లేచి కూచునేసరికి ఎదురింటి గుమ్మం ముందు రోడ్డులో సైకిలు నిలబెట్టి కుర్రాడొకడు 'పాల్ పాల్' అంటూ బెల్ మోగించేస్తున్నాడు. భుజాన పేడబుట్టతో ఆడమనిషి ఒకావిడ ప్రక్కయింటి గుమ్మంముందు "అమ్మా, అమ్మోయ్, తలుపు తలుపు" అంటూ కవాటాన్ని దబదబా బాదేస్తున్నది.

'నా జీవిత మంతా ఏమిటి? సత్యంతో నేను చేసిన సాధనలేగదా' అంటాడు మహాత్ముడు. రవణయ్య బ్రతుకంతా ఏమిటి? అది నమ్మకాలనే మిట్టపల్లాలబాటలో క్రిందికి దొర్లి, పైకి ప్రాకుతూ నత్తగుల్లలా గమనం సాగిస్తున్న రెండెద్దులబండి. ఆ నమ్మకాల్లో ముప్పాతిక మువ్వీసం మూఢ నమ్మకాలే కావచ్చు. కాని ఆశ నిరాశల పడుగుపేకే మానవ జీవితమని నిర్వచించుకుంటే, రవణయ్యకు ఆశల్ని, నిరాశల్ని సరఫరా చేసినవి ఈ మూఢ నమ్మకాలే! రవణయ్య సామాన్య మానవుడు. అతడి ఆశలూ, నిరాశలూ, గొప్పగా అంచనా వేయదగ్గవికావు. ఉదయం లేవగానే భార్య ముఖం కనిపిస్తుంది. అది రవణయ్యకు ఆనందహేతువు. ఆరోజు తన తలపైన సిరి నృత్యం చేస్తుందని ఆతడి నమ్మకం. లేదా చెవులకు అమృత సేచనంలా ఓ శుభవార్త ఏవైపు నుంచయినా రావచ్చు. కానీ రవణయ్యకు ఒళ్లు విరచుకుని నిద్రలేచినప్పుడల్లా భార్యముఖమే కన్పిస్తుందని గ్యారంటీ ఏముంది? పొయిలోనుంచి లేచి తోకాడించుకుంటూ నడవలోకి పారిపోతున్న గండుపిల్లి, పెరట్లో జామచెట్టుకొమ్మపైన కాఁ కాఁ అంటూ కొలువు దీరిన ఒంటరి కాకి లాంటి క్షుద్రప్రాణులుగూడా తమ దర్శనంతో అడపాదడపా రవణయ్యను అనుగ్రహిస్తూ వచ్చాయి. నిర్భాగ్యుడు, రవణయ్య తన ఏభై నాలుగేళ్ళ జీవితం పొడుగునా దుశ్శకున బాధితుడు! అవి ఎదురైన రోజున అతడు గుండెను కాస్తా అరిచేతిలోకి తీసుకుని గుప్పిట్లో గట్టిగా దాచుకునేవాడు! తన ప్రవర్తన సరిగ్గా లేదని డిస్ట్రిక్టుబోర్డు ఆఫీసునుంచి పోస్టింగు ఆర్డరు వచ్చేస్తుందేమో! ఉత్తపుణ్యానికి తనపైన ఆదినుంచీ పగబూనివున్న ఆచారి హెడ్మాస్టరుగారితో భేటీ అయి లేనిపోని నేరాలు మోపుతాడేమో! ఆఫీసురూము కెదురుగా నేరేడు కొమ్మకు వ్రేలాడుతున్న యినుపతుండు తను గంట కొడుతున్నప్పుడు తెగి తలపైన కూలిపోతుందేమో! ఏమో, ఎవరు చెప్పగలరు? ఈ లోకంలో అవాంతరాలకేనా కొదువ?

అప్పుడప్పుడే విచ్చిపోతున్న మసక చీకటిలో ప్రక్కయింటి తలుపును బాదేస్తున్న ఆడమనిషి ముఖం కనిపించగానే రవణయ్య గుండెల్లో రాయిపడినట్టయింది. ఆవిడ నుదుట కుంకుమ లేదు. కొంపదీసి వితంతువు కాదు గదా! కాదు. అయివుండదు. పనిమనిషి కదా, సైరన్ మ్రోగక

ముందే మొగుడి కౌగిలి విడిపించుకుని ఆదరా బాదరా యిలా పరుగెత్తి వచ్చి వుంటుంది. క్రితం రాత్రి పడుకోబోతూ నమలిన తాంబూలంతో ఎరుపెక్కిన ఆ పెదవులు, ఆ చెదరిన ముంగురులు, అన్నింటికన్నా ముఖ్యం—కొప్పులో నుంచి తొంగి చూస్తున్న నాలుగైదు నలిగిన మల్లెపువ్వులు ఆ విషయాన్ని చెప్పకనే చెబుతున్నాయి. రవణయ్య చివుక్కున లేచినిల్చుని రోడ్డు పైకి నడిచాడు.

ఆ క్షణంలో అతడికి ఏనుగంత బలమూ, ఏనుగెక్కినంత సంబరమూ కలిగాయి!

రోడ్డుపైన నడుస్తూ రవణయ్య తనకు రాత్రి ఎప్పుడు నిద్రపట్టిందా అన్న ఆలోచనలో పడ్డాడు. ఆ రాత్రికిక నిద్రలేదనుకున్న తర్వాత, తాలూకాఫీసులో టాంగు టాంగున గంట రెండుసార్లు మ్రోగిన తర్వాత ఎప్పుడో, ఎలాగో వచ్చేసింది నిద్ర! అన్నట్టు ఆ నిద్రలో ఏవో కలలు గూడా వచ్చినట్టున్నాయి. ఓహో! అవి వేకువ జామున వచ్చిన కలలు!

వేకువజామున కన్నకలలు తప్పకుండా పాటింపు కొస్తాయన్నది రవణయ్యకున్న వెయ్యి నమ్మకాల్లో ఒక్కటి!

రవణయ్య నిట్టూర్పు విడిచాడు. మనిషికి అరవైయేళ్లు దగ్గరిస్తే 'అరులో మరులో' అన్నారు. ఇటీవల తనకు మతిమరపు ఎక్కువై పోతోంది. లేకపోతే ఆ బండెడుకలల్లో మచ్చుకు ఒక్కటి జ్ఞప్తికి రాకూడదా! రవణయ్య మనోఫలకం మీద కలలకు సంబంధించిన స్మృతులన్నీ మటుమాయమై ఊరుకున్నాయి. లేదంటే లీలగా నలుగురైదుగురు వ్యక్తులు తన కలల్లో తారట్లాడినట్టు మాత్రం అతడూహించుకో గలిగాడు—ఆ నలుగురైదుగురి లోనూ ముఖ్యుడు సూరిగాడు! తన కుమారుడి నింకా సూరిగాడుగానే భావిస్తున్నందుకు రవణయ్య కించపడ్డాడు. వాడు సూరిగాడు కాదు, సూర్యనారాయణ. ఈ సంగతి లోకానికి తెలిసివచ్చేరోజు యిక ఎంతోదూరంలో లేదు!

రవణయ్య పెదవులపైన ఓ నవ్వు—తూర్పు కొండపైన విరిసి

పోతున్న అరుణరాగం లాంటి లేనవ్వు పరవళ్ళు ద్రొక్కుతూ అలా అలా గుంటలు పడ్డ దవడల మీదికి ప్రాకిపోయింది.

మరుక్షణాన రవణయ్య ఆలోచన లన్నీ వెంకట సుబ్బయ్యగారి వైపుకు ఉచ్చులు తెంచుకున్నాయి. రవణయ్య కలల్లో సంచారం సలిపిన నలుగురైదుగురిలో ఈ వెంకటసుబ్బయ్యగారు కూడా ఒకరు. కానీ రవణయ్యకు సూరిగాడెంత సన్నిహితుడో, ఎంత ఆత్మీయుడో వెంకట సుబ్బయ్యగారంత దూరస్థులు. కాని వెంకటసుబ్బయ్యగారితో తనకు చెప్పుకో తగ్గ పరిచయ ముందని రవణయ్య అనుకుంటాడు. అలా అనుకోడానికి గల కారణాలను నెమరువేసుకోడమంటే రవణయ్యకు చాలాయిష్టం! నాలుగేళ్ళకు ముందు యిదే డిస్ట్రిక్టుబోర్డు ప్రెసిడెంటు హోదాలో వెంకటసుబ్బయ్యగారు రామాపురం విచ్చేసినప్పుడు తను లేత కొబ్బరికాయలు కొట్టి చెంబునిండా ఆయనకు ఎడనీరు సమర్పించుకున్నాడు. మండుటెండలో ఆ ముప్పై ఫైమైళ్ళ కారుప్రయాణము, ప్రయాణానంతరం హఠాత్తుగా వచ్చిన గుండెపోటు, ఆ బాధ, అవన్నీ ఆయన మరచిపోని పక్షంలో, అప్పుడు తనుచేసిన సప ర్యలు సైతం ఆయనకు జ్ఞప్తిలో వుండక పోవు.

అప్పటికి రవణయ్య వెంకటసుబ్బయ్యగారి బంగళా దగ్గరికి వచ్చే శాడు. ఇనుపకమ్మిల గేటు, మూసింది మూసినట్టేవుంది! రవణయ్య గేటు కానుకుని మూడంతస్తుల మేడవైపు చూడసాగాడు. ఈ మేడలో వెంకట సుబ్బయ్యగారు ఎక్కడో, ఏ గదిలోనో పడుకుని నిద్రపోతుంటారు. మేడకు నాలుగువైపులా చెట్లు, చెట్లకు చుట్టూ ప్రహరీగోడ, గోడప్రక్కన తారురోడ్డు, రోడ్డు కటువైపున పట్టణం! ఎంతసేపు చూచినా మేడలూ మిల్లులూ, దుకా ణాలు గిడ్డంగులూ, పార్కులు ఫ్యాక్టరీలు! ఈ పట్టణానికి దూరంగా ఎక్కడో సూర్యు డుదయిస్తాడు. అందుచేతనే కాబోలు పట్టణాల్లో ఆలస్యంగా తెల్ల వారుతుంది. వెంకట సుబ్బయ్యగారు నిద్రలేవడానికి కూడా ఆలస్యం కావచ్చు.

రవణయ్య పదిబారల్లోవున్న కొళాయి దగ్గరకువెళ్ళి, క్రిందపడివున్న యిటుక ముక్కను తీసుకుని వ్రేళ్ళతో నలిపి ఆ పొడితో తన అలవాటు

ప్రకారం దంతధావనం ముగించాడు. ఆ తర్వాత మెల్లగా గేటు తెరుచుకుని లోపల ప్రవేశించి వెంకట సుబ్బయ్యగారెప్పుడు లేస్తారో-లేవనీ అనుకుంటూ భవనానికి దూరంగా ఓ చెట్టు క్రింద కూర్చున్నాడు.

రవణయ్య చెట్టు క్రింద కూర్చున్నప్పుడు గంట అరున్నర. ఏడు గంటల తర్వాత, ఒక్కొక్క కన్నేతెరుస్తున్న సహస్రాక్షుడికిమల్లే భవనంలో కిటికీలు ఒకదాని వెంబడి ఒకటి తెరచుకోసాగాయి. రేడియో జోలికి యెవరో పోయినట్టున్నారు. నిశ్చల తపోనిష్ఠలో వున్న మహర్షితోనా చెలగాటం! కోపంతో ఒళ్లు మరచిన మహర్షి శాప వాక్యంలా సంగీతం యిల్లంతటా మారుమ్రోగి పోతోంది. ఇటు ఈ వైపున రోడ్డులో 'బొంయ్ బొంయ్' మని కుయ్యిడుతూ బస్సులూ, లారీలు గాలిని దూసుకుపోతున్నాయి. ప్రక్కవీధిలో ఫ్యాక్టరీ పొగగొట్టం తాలూకు వేడి నిట్టూర్పులు గూడా ప్రారంభమైపోయాయి. 'అబ్బ, వెంకటసుబ్బయ్య గారు నిద్ర లేవడానికి యింత తతంగం జరగాలేమో' అనుకున్నాడు రవణయ్య!

గంట ఎనిమిదైంది. గేటు తెరుచుకుని కాకీ దుస్తుల్లో స్థూలకాయాన్ని బంధించుకున్న పొట్టిమనిషి ఒకడు రవణయ్యను చూచీ చూడనట్టు భవనం వైపు విసవిస నడచిపోయాడు. అతడు గేటుదగ్గర కనిపించగానే రవణయ్య చెట్టు కానుకున్నవాడు, లేచి నిటారుగా కూర్చున్నాడు. ఇతడు మేడలోకి వెళ్తున్నాడు. తిరిగివచ్చినప్పుడు ఇతడి నడిగితే వెంకటసుబ్బయగారు నిద్ర లేచారో లేదో తెలుస్తుంది. కానీ యితగాడు త్వరగా తిరిగి వస్తాడని నమ్మక మేమిటి?....కానీ రవణయ్య అనుకున్నట్టు ఆ కాకీ దుస్తుల హ్రస్వకాయుడు భవనంలో ప్రవేశించలేదు. వెనుకవైపుకు వెళ్ళి రయ్యమని ఓ కారును తెచ్చి సౌధ ప్రాంగణంలో నిలబెట్టి, రెండుసార్లు హారన్ మ్రోగించి క్రిందికి దూకేశాడు.

రవణయ్య లేచి నిల్చున్నాడు. వెంకట సుబ్బయ్యగారు నిద్ర లేచేంత వరకూ తను ఈ చెట్టు క్రింద కూచుని కునికిపాట్లు పడ్డంకన్నా, ఈ డ్రయి వరు నెందుకు మాట్లాడించగూడదు! ఒక్కొక్కప్పుడు గొప్పవాళ్ళ యిళ్ళల్లో

పనిచేసే వంట మనుషులు, కారు డ్రయివర్లలాంటి సామాన్యులవల్ల గూడా కార్యాలు సానుకూలమౌతాయి!

సమిధలాంటి పొగచుట్టను పళ్ళమధ్య యిరికించి హోమకార్య తత్పరుడౌతున్న కారుడ్రయివరు రవణయ్యను పైకి క్రిందికీ ఓసారి పరీక్షించి రెండుసార్లు వెళ్ళిపొమ్మన్నట్లు చేయి విసరి, చివరకు "ఏమిటి, ఎవరి కోసం, ఏవూరు" అంటూ అతడిపైకి మూడు ప్రశ్నలను సంధించి వదలిపెట్టాడు.

"మాది రామాపురం బాబూ!" వినయం వుట్టిపడేలా ప్రత్యుత్తర మిచ్చాడు రవణయ్య. ముప్ఫయినాలుగేళ్ళ సర్వీసులో ఏడెనిమిదిమంది హెడ్మాస్టర్ల క్రింద పనిచేసిన రవణయ్యకు వినయంగాగాక మరొకరకంగా మాట్లాడ్డం చేతగాదు.

"ఐతే, రామాపురం వాళ్ళందరూ యిలా ప్రెసిడెంటుగారి యింటి చుట్టూ గిరికీలు కొట్టవచ్చు నేమిటి?"

"అది కాదు బాబూ! ఉద్యోగం కోసం అప్లికేషను పెట్టుకున్నానూ........"

"అప్లికేషను పెట్టుకున్నావా! ఉద్యోగానికి! నువ్వు!—బలే బాగుంది. బాగుంది!" కారు డ్రయివరు నవ్వేశాడు. అది అచ్చంగా నవ్వుకాదు. రవణయ్య ముందరున్న ప్రాణి ఏనుగ కాదు. అయివుంటే దాన్ని సులభంగా ఘీంకారమని పేర్కొని వుండవచ్చు!

"ఉద్యోగం నాకుకాదు బాబూ, మా అబ్బాయికి."

కానీ రవణయ్య తన కుమారుడికి సైతం ఉద్యోగాన్ని అర్థించడంలో కారు డ్రయివరుకు సామంజస్యం గోచరించలేదు!

"ఎవరికైతే నేమయ్యా! ప్రెసిడెంటుగారు వుద్యోగాల నేమైనా పెప్పరమెంట్లలా జేబులో వేసుకుని తిరుగుతున్నారా, మారాం చేసిన వాడికల్లా ఒకటిచ్చి, పొమ్మనడానికి! పో, పో ఆరునెలల తర్వాత ఓసారి కనబడు. జూన్‌లో కొత్తగా అటెండర్లూ, ప్యూనులూ కావలసివస్తారు."

రవణయ్యకు కారు డ్రయివరుపైన హఠాత్తుగా జాలి కలిగింది! "ఓయీ! కారు డ్రయివరూ! నీదెప్పుడూ క్రింది చూపేగదా! ఉన్నట్టుండి నీకీరోజున పైచూపు రమ్మంటే ఎక్కడినుంచి వస్తుంది? నీ బుద్ధికి నా కొడుకు పూర్ణనుగా, అఖెండరుగా కనిపిస్తున్నాడా?" రవణయ్య అప్రయత్నంగా నవ్వేశాడు.

"ఏమిటది? వెళ్ళిపొమ్మన్నా?" అంటూ కారు డ్రయివరు విసుగుతో ముందుకు కదిలి వరుసగా నాలుగుసార్లు హారన్ మ్రోగించేడు.

"ఇదిగో సింహాద్రీ! ఏమిటా గోల? తీరా మారా కాఫీ నీళ్ళయినా నోట్లో పోసుకోవాలా పనిలేదా! ప్రెసిడెంటుగారైతేమటుకూ, ఆయనకూ అన్నపానాదులు అవసరమే!"

రవణయ్యకు మొదట మాటలు మాత్రం వినిపించాయి. ఆ తరువాత మెట్లు దిగుతూదిగుతూ వున్న వెంకటసుబ్బయ్యగారూ, ఆయన్ను వెంబడిస్తున్న గౌరవనీయ వైతాళికుడొకడూ కనిపించారు.

"ఏమిటో ఈ ప్రెసిడెంటు గిరీ! ఇదొక విశ్వామిత్ర సృష్టిలేవోయ్ రామనాథం! కలెక్టరీలు, గవర్నరీలు అలాటివన్నీ సాక్షాత్తు బ్రహ్మగారి సృష్టి. అవేమో మనకు రావు. ఇవేమో మనల్ని వదలవు."

"అంటే జీతం బత్తెంలేని కొలువులన్నమాట!" రామనాథం బిగ్గరగా నవ్వేశాడు. చిత్రమేమిటంటే రామనాథం మాట్లాడుతుంటే హేళనచేసినట్టే వుంటుంది. కానీ ఆ హేళన దబ్బకు లోపల యిక్షుఖండంలా, అందులో దాగివున్న తీయటి ద్రవంలా స్తోత్రపాఠం అంతర్గర్భితమై వుంటుంది.

"ఎక్కవోయ్ రామనాథం! దూరం లేదులే. ట్రావెలర్స్ బంగళా దాకా వెళ్ళి వచ్చేద్దాం...." అంటూ వెంకటసుబ్బయ్యగారు కారులో కూర్చున్నారు.

ఆయన చూపు కానేటట్టు భయభక్తులతో ఒదుగుళ్ళు పోతూ నిల్చుని వున్న రవణయ్య చేతులు జోడించి "దండాలు బాబూ!" అన్నాడు.

"ఎవరూ?" అన్నారు వెంకటసుబ్బయ్యగారు. ఆ అనడం మాత్రం కారు డ్రయివరుకన్నా సరళంగానే అన్నారు.

"నేనా బాబూ! రామాపురం మిడిల్‌స్కూలు ప్యూన్ని."

"ఓహో, నువ్వే కదూ ఆ రోజున...."

రవణయ్య ఆనందానికి పట్టపగ్గాల్లేకపోయాయి. ఆ ఆనందాతిరేకంలో అతడు "అవును బాబూ నేనే, మరచిపోయారు కారు" అన్నాడు.

"ఎలా మరచిపోగలను! జన్మకి మరచిపోలేను! ఇలా రావోయ్ రామనాథం! ఇతగాడి మూలంగా నేను రెండునెలలు కాయలా పడి లేవాను" అన్నారు వెంకటసుబ్బయ్యగారు.

"అలాగా" అంటూ, ప్రెసిడెంటుగారంతటి వారిని రెండు నెలలు మంచంపైన పడుకోబెట్టిన నేపాళ మాంత్రికుడు ఒక్కసారి చూడదగినవాడే అనుకున్నట్టు రామనాథం కారు కీవలగా వచ్చాడు.

"అబ్బే, నేనేంచేశాను బాబూ?" భయంతో వేళ్ళు నులుముకుంటూ అన్నాడు రవణయ్య.

"అదే చెబుతా, విను రామనాథం! మండుటెండ. ఎండుదుమ్ము. అప్పుడు సింహాద్రి లేడులే—రామదాసున్నాడు. అతగాడు స్టీరింగు చక్రం దగ్గర కూర్చుంటే యింకేముంది? ఋతుపర్ణుడికి నలుడు రథం తోలినట్టే! ఆ రామాపురం చేరేసరికి రోడ్డుపైన దుమ్మంతా నాపాలే అయిపోయింది. మంచినీళ్లు చేదమని నాలుగుబిందెలు తలమీద పోసేసుకున్నాను. హెడ్మాస్టరు నాలుగుసార్లు దగ్గరికి వచ్చి 'వంట చేయిస్తున్నానండీ' అన్నాడు. కానీ ఏదీ! ఎంతకూ ఆ వంటేదో కళ్ళబడదే! ఆ వంటా, దేవతా వస్త్రాలు రెండూ ఒకటయిపోయాయి. కడుపులో కొక్కులు త్రవ్వేస్తున్నాయి. ఆఖరుకు శోషే తగిలిందనుకో."

"అమ్మయ్యో! అప్పుడేమైందేమైంది?" సజీవంగా వున్న ప్రెసిడెంటుగారే తనకా కథ చెబుతున్నారని రామనాథానికి తెలియదేమో! లేకుంటే అంత ఉత్కంఠ బొత్తిగా అనవసరం.

"అప్పుడీ పుణ్యాత్ముడు కనిపించాడు." వెంకటసుబ్బయ్యగారు కథ చెప్పుకుంటూ పోతున్నారు: "బాబూ! ఎడనీరుకాయలు తెమ్మంటారా!

అన్నాడు. ప్రాణం లేచివచ్చింది. తెమ్మన్నాను. అప్పటికే వేడి తగిలివుం దేమో. ఎడసీరు పుచ్చుకోడంతో ఒళ్ళంతా నిషా ఎక్కిపోయింది. సాయంత్రం అదే రోడ్డులో, అదే వాహనంలో పోయినంతదూరం మళ్ళీ తిరిగిరావడం జరిగిందా, యింకేముంది? ఎంత కావాలో అంతా అయింది. సాయంత్రానికి జలుబు. అర్ధరాత్రికి చలిజ్వరం, మరునాడు తెల్లవారేసరికి డాక్టరు మందులు, సూదులు, పత్యాలు...."

"ఇదంతా ఎలా వుందంటే...." వెంకటసుబ్బయ్యగారి గీతకు రామనాథం తన భాష్యాన్ని ప్రారంభించేశాడు: "నాకు భక్తులుగా నూరుజన్మలు కావాలా, శత్రువులుగా మూడుజన్మలు కావాలా అన్నాడట విష్ణుదేవుడు! అలా మీకో అపకారంచేయనైనా జేశాడుగానీ, అందుమూలంగా యితగాడు మీ కింకా జ్ఞాపకముండిపోయాడు!"

"ఇది మరీ బాగుంది! మానవుడు తల్లడిల్లిపోతున్నాడు గదా అని అతడేదో తనచేతనయిందిచేస్తే, అది అపకారమా? మన గ్రహచారమను, ఒప్పుకుంటాను" అని వెంకటసుబ్బయ్యగారు రవణయ్యవైపు తిరిగి "ఇప్పు దేంపనిమీద వచ్చినట్టు?" అన్నారు.

"చెబుతాను బాబూ, మా అబ్బాయి ఒకడున్నాడు. వాడు మొన్ననే........"

"ఉండుండు"—వెంకటసుబ్బయ్యగారి సన్నిధిలో ఎదుటివాడి వాక్యాలు కోల్‌గాసు బస్సులు. అవి విధి నిర్ణయాన్ననుసరించి గమ్యస్థానం చేరనూవచ్చు. చేరకనూపోవచ్చు. రవణయ్యకడ్డు తగిలి ఆయన "అన్నట్టు రామాపురం స్కూలుకు క్రొత్త హెడ్మాస్టరు వచ్చేశాడుగదూ?" అన్నారు.

"రానూ వచ్చాడు, పోనూ పోయాడు బాబూ, రెండు నెలల మెడికల్ లీవులో" అని, కాసేపు గుటకలు మ్రింగి అవకాశం దాటిపోతుందేమోనన్న కంగారుతో రవణయ్య "మావాడి సంగతి బాబూ! వాడు మొన్ననే యల్. టి. పాసయ్యాడు. దరఖాస్తు వ్రాసుకుని నెలరోజులయింది. మిమ్మల్నొక సారి చూచి పోదామని వచ్చాను" అన్నాడు.

వెంకటసుబ్బయ్యగారు తృళ్ళిపడి రామనాథం ముఖంలోకి చూచారు. రామనాథం ముఖంలో ఆశ్చర్యం సుళ్లు తిరుగుతోంది.

"చూచావటోయ్ రామనాథం! ఇతడి కొడుకు యల్.టి. ప్యాసయ్యాట్ట! తండ్రి డిస్ట్రిక్టుబోర్డు సర్వీసులో ప్యూను. కొడుకు యల్. టి. టీచరు. చూచావా తరతరానికీ తేడా!"

"నిజమే, నిజమే" అంటూ ముక్తాయించి రామనాథం రవణయ్య కేసి తిరిగి "ఇక నువ్వు వెళ్ళవయ్యా! ఉదయం నక్కమొగం చూచి లేచి నట్టున్నావు. ఒక తిక్కమళ్ళితే ఆయన మీ అబ్బాయిని అదే రామాపురం స్కూల్లోనే హెడ్మాస్టరుగా వేసేయగలరు" అన్నాడు.

"లేకపోతే ఏమిటోయ్! ఈ పందికొక్కులేమైనా పాతకాణాచిని వదిలిపెట్టేరకమా! నలుగుర్ని వేశాము. నలుగురూ లీవు దాఖలుజేసి ఇంట్లో కూచున్నారు. ఈసారి ఏరీకోరీ ఓ కుర్రాడినే వేసేద్దామనుకుంటున్నాను" అన్నారు వెంకటసుబ్బయ్యగారు.

"తమ దయ, తమ దయ" అన్నాడు రవణయ్య.

తన శల్యసారధ్యం ఘోరమైన అపజయానికి గురైనందువల్ల కాబోలు, రవణయ్యను కొఱకొఱ చూస్తూ కోపాన్నంతా కారుపైకి మళ్ళించాడు సారధి, సింహాద్రి!

★ ★ ★

సుష్టుగా అన్నం తిన్న తర్వాత, పచ్చివక్క, లేత తమలపాకు, రవ్వ సున్నం, పొలఘూటు పొగాకు వీటి కలయికతో సిద్ధించిన మత్తులో రవణయ్య ఊహలు రామాపురం బస్సు పరుగిడుతున్న ఉరవడితో శ్రుతి కలిపాయో, లేక పందెంవేశాయో చెప్పడం కష్టం. ఏది తలముంచు కోరికగా కనిపిస్తూ పాతికేళ్లుగా తనను ఊరించిందో, అది సఫలమయ్యే సూచనలు గోచరమైనప్పుడు మానవుడికి అంత ఉద్వేగం, అంత సంభ్రమం కలగడంలో ఆశ్చర్యంలేదు. సూరిగాడి చదువు యింద్రజాలంలా జరిగిందికాదు. స్కాలర్‌షిప్పులూ, అవీ దొరికినమాట నిజమే. కానీ తనూ భార్యాబిడ్డలు

ఇక్కడ పచ్చి మంచినీళ్లు త్రాగి పస్తులు పడుకుంటేనే, అక్కడ సూరిగాడు 'టీ'లు త్రాగి పరీక్షలకు చదువగలిగాడు. నలుగురు బిడ్డలతల్లి మంగమ్మ కట్టుకున్న చీరలో మాసికలు పెరిగినకొద్దీ, అణాకు టికాణాలేక తనకు జీబు గడ్డం పెరిగినకొద్దీ అక్కడ మంగమ్మతొలిచూలు బిడ్డ, తన కళ్లల్లో వెలుగు, చదువులో ఒక్కొక్క మెట్టే పైకి రాగలిగాడు. వాడు, తన సూరిగాడు! కండల్ని పీల్చి పిప్పిజేసి, ఎముకల్ని నుగ్గునూచజేసి ఈ లోకం తన వయసును దోపిడీచేస్తే చేసింది, ఇది తన సూరిగాణ్ణి ఏం చేయగలుగుతుంది? బెల్ నొక్కగానే ప్రత్యక్షమై, కన్ను విసరగానే పరుగెత్తి, పొఱబాటు చేయకపోయినా తిట్లుతిని, హెడ్మాస్టరుదగ్గరనుంచీ ఆడపిల్లలకు అల్లికపని నేర్పించే పంతులమ్మదాకా అందరికీ లోకువై హీనుడుగా, దీనుడుగా బ్రతకడానికి తన సూరిగాడు ప్యూనుకాదు. కాబోడు. ఇంతకన్నా తనకు కావలసిందేముంది?

"లేకేం? ఉంది!" రవణయ్య ఆలోచనా స్రవంతిలో ఇదొక సుడిగుండం. తన శ్రమ ఒక మంచిమాటకు నోచుకోలేదు. తన సేవ ఇంత కృతజ్ఞతకు నోచుకోలేదు. ఎన్ని వార్షికోత్సవాలు, ఎన్ని మీటింగులు, ఎన్ని నాటకాలు! తను గోరీదగ్గర గుంతనక్కలా ఆ ఆఫీసు రూము దగ్గర పడిగాపులు పడుతుండగా ప్రేయర్‌హాలు కవతల వీళ్ళకు ఉపన్యాసాలా? వీళ్ళకు నాటకాలా? వీళ్ళకు పూలదండలా? తను అడగదలచుకున్నాడు. ఏభై యేళ్ళ పాతకట్టడంపైన జండా కొయ్యదగ్గర నిలబడి ఊరువూరంతా వినపడేటట్టు ఈరోజు కాకపోతేనేం, రేపయినా అడిగితీరుతాడు. 'పురజనులారా! మీరు కూచోడానికి తెల్లవారింది మొదలు ప్రొద్దువాటారేదాకా బెంచీలుమోసి తల బట్టగట్టిపోయిం దెవడికి? ఓయీ ప్రెసిడెంట్! నీ మెడలో పూలదండకు బండలు పగిలే మండుటెండలో రెండుమైళ్లు పరుగెత్తి కాళ్ళు మాడ్చుకున్న దెవడు? అయ్యా ఆచారీ!వా డది చేశాడు. వీ డిది చేశాడు. అందరికీ వందనాలు అంటూ ప్రతి మీటింగుచివరా వల్లించావే! నిజంగా చెమటోడ్చి చచ్చిసున్నమైన వాడెవడో కనిపించలేదా నీకు? ఓయీ శంకర్రావ్! నాకూ తల్లిదండ్రులు పెట్టిన పేరొకటుందని నీకు తెలియదూ? నువ్వు నన్ను 'ఒరేయ్, ఒరేయ్' అనా పిలవడం?'

రవణయ్య తలపులు గనుక ఆచారిపైన, శంకర్రావు పైన కేంద్రీకృత మైతే మళ్ళీ ఒక మానాన అక్కడినుంచీ కదలవు.

అన్నట్టు ఆరోజు తెల్లవారుజామున రవణయ్య కలల్లో విహరించిన నలుగురైదుగురిలో ఈ ఆచారి, శంకర్రావులు గూడా వున్నారు.

ఆచారి సన్నగా పసిరికపాములా ఉంటాడు. కానీ పసిరికపాము కరవ దంటారు. ఆచారి పరుషవాక్కులతో కరవగలడు. రూక్షవీక్షణాలతో పొడువ గలడు. హుంకారాలతో బంపపుకోత కోయగలడు.

ఆచారి ఎనిమిదిన్నరకల్లా పాఠశాలకు విజయం చేస్తాడు. ఎందరు టీచర్లు స్కూలుకు రావడంలేదు? కానీ ఆచారిరావడం అదొక రాజఠీవి! తన తిట్లు, హుంకారాలే తనకు బరాబరులు సలుపుతుండగా, నాకు నాకే బహుప రాక్ అన్నట్టు తల వెనక్కు, కాళ్ళు ముందుకు వేస్తూ అతడు స్కూల్లో ప్రవేశిస్తుంటే టీచర్లు అత్తచాటు కోడళ్లు, కుర్రాళ్లు కుక్కిన పేనులు!

టీచర్స్ రూములో ఆచారిది అప్రతిహతమైన ఏలుబడి! అతడు కుర్చీలో ఉండగా సహోపాధ్యాయులు కిముక్కని నోరుతెరువరు. తప్పిదారీ ఆ కవి బాగా వ్రాశాడనీ, ఒకానొక బొమ్మ బాగుందనీ, ఫలానా సినిమా పాటలో మలుపు మధురంగా వుందనీ నువ్వన్నావంటే అంతటితో నీకు కీడు మూడినట్టే! ఆ మాట నువ్వన్నావు గనుక ఆచారి దృష్టిలో ఆ కవి వ్రాసింది చెత్త. ఆ బొమ్మ అసహ్యం. ఆ పాట అధ్వాన్నం. అదృష్టవశాత్తు ఆయా కళాకారుల పూర్వజన్మ సుకృతంకొద్దీ ఆచారి దృష్టిలో ఎవరి కృషి అయినా గుర్తింపుకు రావచ్చు. కానీ అలా ఒక విషయాన్ని ప్రశంసించే అధికారం, విమర్శించే పరిజ్ఞానం మాత్రం నీకు లేనేలేవు.లాభంలేదు. ఆచారితో వాదించి లాభంలేదు!ఆచారి ఎదుటివాడి అభిప్రాయాల పాలిటికి అలీఘర్ తాళం.దాన్ని తెరిచే తాళంచెవి భువిలో లేదు!

ఆశ్చర్య మేమిటంటే, ఇంతటివాడు ఆచారి హెడ్మాస్టరని పేరుబెట్టి ఒక కట్టుకంబాన్ని చూపిస్తే దాని ఎదుట అవనత శిరస్కుడై, అంజలిబద్ధుడై నిలచిపోతాడు. ఆచారి నిర్ణయరీత్యా, అసంఖ్యాక మానవజాతిలో ప్రప్రథముడు ప్రధానోపాధ్యాయుడు, చిట్టచివరివాడు పాఠశాల బంట్రోతు!

స్కూలు స్టాఫులో ఆచారిని మంచిచేసుకోవడానికి ప్రయత్నించి విఫలులై పోయిన దైవోపహతుల్లో రవణయ్య ఒకడు. రవణయ్యకు దీపావళి దీపావళి కాదు. సంక్రాంతి సంక్రాంతి కాదు. ఆచారి కోపానలం తన పైకి ప్రసరించనిరోజు రవణయ్యకు దీపావళి. ఆచారి హెడ్మాస్టరు దగ్గర తన అప్రయోజకత్వాన్ని వివరించనిరోజు రవణయ్యకు సంక్రాంతి. ఆచారి తనను కూచోనివ్వడు. నిలుచోనివ్వడు. నిశ్చింతగా నిద్రపోనివ్వడు. తనెప్పుడో ఈ స్కూలుకు ఋణపడ్డాడు. ఆ ఋణాన్ని చక్రవడ్డీతో వసూలుచేస్తున్న నక్షత్రకుడు ఆచారి.

'మనుషులు రావచ్చు, పోవచ్చు. కానీ నేను నిరంతరం ప్రవహిస్తూ వుంటాను' అన్నదట ఒక సెలయేరు! ఆ విధంగా పాతకాలను అంటిపెట్టుకున్న వారిలో ఆచారి తర్వాత చెప్పుకోదగ్గవ్యక్తి శంకర్రావు. శంకర్రావు ఆచారికి ఛాయామాత్రుడుగా నటిస్తాడు. కానీ నిజానికి శంకర్రావుకో ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వముంది. డబ్బు ఆదాచేయడం అతడి జీవితలక్ష్యం. ఏ అదనులో ఎక్కడెక్కడ ఏఏ వస్తువులు దొరుకుతాయో శంకర్రావుకు తెలిసినట్టు మరొకరికి తెలియదు. శంకర్రావు కళ్ళద్దాలను మరచిపోయి స్కూలుకు రాగలడు! టైమ్టేబిల్ మరచిపోయి క్లాసుకుపోకుండా టీచర్స్ రూములో కూచోగలడు! కాని ప్రతి ఆదివారంరోజునా రవణయ్యకొక పొరుగూరి ప్రయాణాన్ని నిర్ధరించడంలో మాత్రం అకడు అప్రమత్తుడు!

శంకర్రావుభార్య జిహ్వాచాపల్యం రవణయ్యను రామాపురంనుంచి అయిదుమైళ్ళలోవున్న రెడ్డిగారి నిమ్మతోటకు ఎన్నిసార్లు నడిపించిందో ఎవరికెరుక? రవణయ్య అనే భారవహన యంత్రంమీదుగా ఎన్ని టన్నుల వంటచెఱకు, ఎన్నిబారువుల చింతపండు శంకర్రావు యిల్లు చేరుకున్నాయో ఎవరికి తెలుసు?

ప్రొద్దు గ్రుంకేసరికి రామాపురంలో మిడిల్స్కూలు కెదురుగా బస్సు ఆగింది. రవణయ్య బస్సు దిగి మెల్లగా యింటిదారి పట్టాడు. బుడ్డీ దీపం దగ్గర కూచుని ఏదో పుస్తం చదువుకుంటున్న సూర్యనారాయణ రవణయ్య లోపలికి రాగానే "కామాక్షీ! నాన్నొచ్చాడు. నీళ్ళివ్వు" అని చెల్లెల్ని కేక వేశాడు.

కామాక్షి చేతిలోనుంచి నీళ్ళగ్లాసును తీసుకుంటూ రవణయ్య బియ్యం గాలిస్తున్న భార్యవైపు తిరిగి "మనం వెళ్ళినపని కాయో, పండో చెప్పుకో" అన్నాడు.

"కాయెందు కౌతుంది? పండే ఔతుంది" అంది మంగమ్మ.

"నువ్వేమంటావురా సూరీ!" అన్నాడు రవణయ్య.

సూర్యనారాయణ నవ్వుతూ అన్నాడు: "అమ్మమాట ఎప్పుడు పొల్లు పోయింది నాన్నా? నేను ప్రతిసారి కాలేజికి వెళ్ళినప్పుడూ పరీక్షవుతావులే. వెళ్ళిరా నాయనా అనేది. ఆ మాట అక్షరాలా జరిగింది. ఇప్పుడూ అంతే!"

★ ★ ★

అయిదోరోజు ఉదయం పదిగంటలకు మామూలు ప్రకారం రామాపురం మిడిల్‌స్కూల్లో ఫస్టుబెల్ మ్రోగింది. 'హెడ్మాస్టరు ఇన్‌చార్జ్'గా వున్న ఆచారి ప్రార్థనానంతరం విద్యార్థులకు సర్వమానవ సౌభ్రాతృత్వాన్ని గురించి నాలుగు మంచిమాటలు ఉపదేశించి ఆఫీసురూముకు తిరిగివస్తూ, వరండాలో నిల్చున్న రవణయ్యను చూచి "టపా వచ్చిందా?" అని ప్రశ్నించాడు.

"ఇప్పుడే వచ్చింది బాబూ! టేబిలు పైన వుంచాను" అన్నాడు రవణయ్య.

ఆ తరువాత ఏం జరిగిందో రవణయ్యకు తెలియదు. ఆఫీసు రూములో ప్రవేశించిన అయిదు నిమిషాలకు ఆచారి "శంకర్రావ్, శంకర్రావ్!" అంటూ ఓ గావుకేక పెట్టేశాడు.

అటు టీచర్స్ రూములోనుంచి శంకర్రావు, యిటు వరండాలోనుంచి రవణయ్య ఆఫీసు రూములో అడుగుబెట్టేసరికి పరిస్థితి ప్రమాదకరంగా వుంది. ఆచారి ముఖంలో నెత్తురుచుక్కలేదు. అది భయమో, విస్మయమో, మరొకటోగానీ అతడు నిలువునా కంపించి పోతున్నాడు.

"ఏమిటి? ఏం జరిగింది?" అంటూ శంకర్రావు టేబిలుపైన పడివున్న కాగితాన్ని పైకిదీసి ఒకసారి చివరిదాకా చదివేశాడు. క్షణంలో అతడి ముఖ

కవళికలు సైతం మారిపోయాయి. నిటారుగా నిలుచోలేక అతడు మొదట టేబిలుపైకి వంగి, ఆ తరువాత దబాలున కుర్చీలో కూలబడిపోయాడు.

అంతే! ఆ రోజు మధ్యాహ్నంవరకూ ఆచారి, శంకర్రావు లిద్దరూ చేతలుడిగిన విగ్రహాలు! కత్తులూ కటార్లు చేతబట్టుకుని డాక్టరు మంచం ప్రక్కన నిలబడి వుండగా, అపాయకరమైన ఆపరేషనుకోసం మత్తులో పడివున్న రోగులు!

రవణయ్య యథాప్రకారం ప్రతి పీరియడ్ చివరా గంట కొట్టాడు. తోటలో చెట్ల కన్నింటికీ నీళ్ళు చేదిపోశాడు. మధ్యాహ్నం కుర్రాళ్ళతోబాటు ఆదరాబాదరా తనూ యింటికి బయల్దేరాడు.

కాని రవణయ్యకు యింటిలో తనాశించినంత ఆనందకరమైన వాతావరణం ద్యోతకం కాలేదు. అతడికోసం వాకిటిదగ్గరే కాచుకునివున్న సూర్యనారాయణ జేబులోనుంచీ ఓ కవరు పైకితీసి "ఇదంతా ఏమిటి నాన్నా! ఎక్కడో చీకూ చింతా లేకుండా అసిస్టెంటుగా పనిచేయడంపోయి ఈ బాదరబందీ అంతా దేనికి చెప్పు?" అన్నాడు.

ఏం చెప్పాలో తోచక రవణయ్య కుమారుడి మ్రోల తటపటాయిస్తుండగానే లోపలినుంచి మంగమ్మ అందుకుంది;

"తల్లి కడుపులోనుంచే ఎవరూ నేర్చుక రాలేదులే నాయనా! పాడంగా పాడంగా పాట అదేవస్తుంది. పోనీ, నీకు తెలిసినంతవరకూ చెయ్యి. కొట్టి కొంటతేస్తారేమిటి? తెలీందానికి మీ నాన్న అక్కడే వున్నాడుగా!"

"నీకు తెలియదే అమ్మా! నువ్వూరుకో" అన్నాడు చిరాగ్గా సూర్యనారాయణ.

తండ్రీ కొడుకూ భోజనాలకు కూచున్నారు. మంగమ్మ కంచాలుపెట్టి అన్నం వడ్డిస్తోంది.

అన్నం తినబోతూ సూర్యనారాయణ తలపైకెత్తి "నాకు తెలుసు నాన్నా! ఇదంతా నువ్వుచేసిన పనే" అన్నాడు.

రవణయ్య నేరస్థుడికిమల్లే తలవంచుకుని కంచం ఖాళీచేయడానికి ఉపక్రమించాడు.

ఉట్టిలోనుంచి మజ్జిగ తీసుకుని మంగమ్మ రమణయ్యకు కాస్త దగ్గరగా కూచుంటూ "ఐతే ఏమయ్యా! ఇన్నిరోజులూ మద్యానాల్లో నువ్వొక్కడివే వచ్చి- కాలేదా, యింకా అన్నంకాలేదా అంటూ ఎగిరెగరి పడేవాడివి. ఇక రేపటినుంచీ అబ్బా, కొడుకూ యిద్దరూ కలిసి వచ్చి నన్ను రాపుక తింటారన్నమాట?" అంది.

"ఒసే వెర్రిమొహమా!" అని రవణయ్య ఓ గ్లాసుడు నీళ్లు గుక్కపట్టి త్రాగేశాడు. "నీకు నేనూ, అబ్బాయి ఒకటిగానే కనిపిస్తున్నామేమిటి? వాడికేం! వాడు కావలిస్తే ఓ సైకిలు కొనుక్కోగలడు. లేదా వేళకింత అన్నం ఎవరిచేతనైనా...."

"నాన్నా!" ఉక్కిరి బిక్కిరైపోతూ బిగ్గరగా అరిచేశాడు సూర్యనారాయణ.

"ఎందుకురా బాబు అంతకోపం! హెడ్మాస్టరింటికీ, స్కూలుకీ అన్నం మోసి మీ నాన్న కాళ్ళు వాచిపోయాయి. చేతి కెదిగిన పిల్ల యింట్లో వంట చేసుకుంటుంది. నా కంతకంటే పనేముంది గనుక! నీకు నే నన్నం తెస్తాన్లే. కొడుక్కి తల్లి అన్నం తెచ్చి పెట్టడం తప్పేమికాదు."

"ఐతే, నీ కొడుకు హెడ్మాస్టరీ చేస్తున్నాడని నువ్వు యింటికీ స్కూలుకూ అన్నం మోస్తావా అమ్మా?" అన్నాడు దీనంగా సూర్యనారాయణ.

మంగమ్మ చేతుల్ని ముందుకుసాచి "ఈ చేతులు ఏ హెడ్మాస్టరింట్లో చాకిరీ చేయలేదురా నాయనా? చూడు బొబ్బఎక్కని చోటుందేమో! ఇక నీకు చేస్తేనా నేనరిగిపోయేది!" అంది.

సూర్యనారాయణ కంచం అవతలకి తోసి, పెరట్లోకివెళ్ళి చేయి కడుక్కున్నాడు.

★ ★ ★

మరునాడు ఉదయంనుంచీ సాయంత్రం వరకూ రవణయ్యకు తీరిగ్గానే గడచిపోయింది. సూర్యనారాయణ ఉదయం పదిగంటలకు ఛార్జీ పుచ్చు

కున్నాడు. పదకొండు గంటలప్పుడు ఓ మెమో వ్రాసి జీతం చెల్లించడానికని ఆఫీసురూము దగ్గరికివచ్చిన కుర్రాడిచేతి కిచ్చి టీచర్లకు చూపి సంతకాలు తీసుకరమ్మన్నాడు. ఇంతకాలంగా తను చేస్తున్నపనిని, ఈరోజు మరొక డెందుకు చేయాలో రవణయ్యకు అర్థం కాలేదు. కుర్రాడి కడ్డుతగిలి, మెమోను తీసుకుని రవణయ్యే తనే స్కూలు పైకి బయల్దేరాడు. భగీరథుణ్ణి వెన్నంటిన గంగా ప్రవాహంలా ఆరోజు రవణయ్య నడచినంత మేరకూ నిశ్శబ్దమే తాండవించింది. మెమోను టేబిల్ పైకి విసరి అతడు క్లాసురూములో నిల్చున్న ఒకటి, ఒకటిన్నర నిమిషంపాటూ విద్యార్థులు విద్యార్థులుకారు, ఉపాధ్యాయుడు ఉపాధ్యాయుడు కాడు. ప్రేక్షకులకు చిరపరిచితమైన నాటకంలో అలవాటుగా సేవకుడి పాత్రధరించే నటుడు, ఉన్నట్టుండి రంగంపైన రాజుగా ప్రత్యక్షమైతే ఆ పరిస్థితి కొంత ఎబ్బెట్టుగా వుండక తప్పదు. నిన్నటి వరకూ వీడు సేవకవేషధారే కదా అన్న చులకన భావమూ, ఆ క్షణంలో అతడు ప్రదర్శిస్తున్న రాజఠీవిపట్ల అసహనమూ ప్రేక్షకులకు కలిగి తీరుతుంది. కానీ అది నాటకం కావడంవల్ల బూటకమనీ, నిజానికి ఆ నటుడు సేవకుడి కంటే రాజుకంటే భిన్నుడయిన వేరొక వ్యక్తి అన్న స్పృహ ప్రేక్షకులకు అప్పటికో, మరికొంత సేపటికో కలుగకపోదు. కానీ రవణయ్య విషయం అలాటిది కాదు. జగన్నాటక రంకంలో అతడిది బంట్రోతు పాత్ర. జన్మతహా రవణయ్య అమాయకుడు. నిర్ధనుడు. అందువల్ల పరాభవాలకు సన్నిహితుడు. పరాభవాలకు ప్రతీకారం నెరపదలచుకుంటే రవణయ్య ముమ్మందుగా లాటరీలో ఓ లక్షరూపాయలు గెలవగలగాలి. కానీ రవణయ్యకు లాటరీపైన నమ్మకంలేదు. ఐనా అతడు ఒక విచిత్రమైన లాటరీలో పాల్గొన్నాడు. సంపాదనలో తినీతినకా సగానికి పైగా మిగిల్చి, ఆ డబ్బును కుర్రాడి చదువుపైన వెచ్చించడం లాటరీగాక మరేమిటి? వాడు చదువుతాడని ఏం నమ్మకం? తీరా పరీక్షలో పల్టీకొట్టి దేశంపైన వెళ్ళిపోతే? అదృష్టవశాత్తు రవణయ్య ఈ లాటరీలో గెలిచాడు! అందువల్ల అతడి స్థానంలో మార్పు కలగనిమాట నిజమే? కానీ ఆ స్థానానికి బలం చేకూరిందని మాత్రం ఒప్పుకోక తప్పదు.

రవణయ్య ఆఫీసు రూము దగ్గరికి వచ్చేసరికి సూర్యనారాయణ కుర్చీలో లేడు. మెమోను టేబిలుపైన ఉంచి రవణయ్య గడియారం వైపు చూచాడు. రెండు ముళ్ళూ పన్నెండుదగ్గర కలుసుకుంటున్నాయి. అంటే మూడో పీరియడు ఆఖరు కావడానికింకా పదిహేను నిమిషాలున్నాయన్న మాట! రవణయ్య బుర్రలో ఓ ఆలోచన మెరపులా మెరిసింది. ఇంతకాలం తను పీరియడ్లననుసరించి బెల్ కొట్టాడు. ఇకమీదట అలాకాదు! ఇంక తన ననుసరించే పీరియడ్లు జరుగుతాయి!.........అతడు చరచరా బయటికి వచ్చి మూడుసార్లు బెల్ మ్రోగించేశాడు!

నాలుగో పీరియడ్ ప్రారంభం కాగానే రవణయ్య తోటలోపలికి వెళ్ళి ఓమూలగా చెట్టుక్రింద పైపంచ పరుచుకున్నాడు. ముఖాలు వెలవెలబోతుండగా గదుల్లోనుంచి బయటికి వస్తున్న టీచర్లను చూస్తుంటే అతడికి నవ్వాగిందికాదు. అప్పుడే ఏమయింది వీళ్ళపని? ముందుంది ముసళ్ళ పండగ! ముప్పతిప్పలుబెట్టి వీళ్ళని మూడు చెరువుల నీళ్ళు త్రాగించకపోతే తనపేరు రవణయ్య కాదు!

విరియబూసిన దేవగన్నేరు పువ్వులపైన్నుంచి తోటలో గాలి చల్లగా, మత్తుగా వీస్తోంది. రవణయ్య చిటికె వేస్తూ ఆవులించి కళ్లుమూసుకున్నాడు. మరికొంతసేపటికి అతడికి నిద్రగూడా పట్టివుండేదే! కానీ ఇంతలో వెదురు తడిక తెరచుకున్నట్టు అలికిడి వినరావడంతో రవణయ్య కళ్లు తెరిచాడు. వచ్చేడివాడు ఆచారి!

ఆచారి క్లాసు రూమును, టీచర్సురూమును వదలిపెట్టి అప్పుడప్పుడూ తోటలో ఎందుకు ప్రవేశిస్తాడో రవణయ్యకు బాగా తెలుసు. ఆచారి నాలుగైదు రోజులపాటు తిండీ తీర్థం లేకపోయినా ఉండిపోగలడు గాని గంటకొక్కసారి గుక్కెడు పొగను సేవించకపోతే మాత్రం బ్రతుకలేడు. ఆ విధంగా ధూమేశ్వరీ ఉపాసకుల్లో ఆచారి పరమనైష్ఠికుడు.

ఆచారిని చూడగానే రవణయ్య బుర్రలో రెండోసారిగా మళ్ళీ ఓ మెరుపు మెరిసింది. ఆ మెరుపుకు వెనుక మేఘానికి మూలం ఏడెనిమిదేళ్ళ

క్రితం జరిగిన సంఘటన:ఓరోజు సాయంత్రం తను బజారుకువెళ్ళి ఆచారికి అకౌంటువున్న అంగట్లోనుంచి ఓ బీడీకట్ట తీసుకొచ్చాడు. అప్పటికి తనకు రొమ్ముపడిశం పట్టి నాలుగురోజులయింది. తను చేసిన నేరమల్లా ఒక్క బీడీ యిస్తారా బాబూ అని అడగటమే! ఆచారి అగ్గైపోయాడు. తనకు అంతరాలు తెలియవని అడిపోశాడు. అంతటితో వూరుకున్నా నయమే!ఫిర్యాదు హెడ్మాస్టరుదాకా తీసుకెళ్ళాడు. ఆ హెడ్మాస్టరుకు ఆచారి మాట వేదవాక్యం! ఆచారి తనపట్ల కినుక ప్రదర్శించడమే తరువాయి, ఆ హెడ్మాస్టరు తన నీ పొయిలో పెట్టి, ఆ పొయిలో తీయడమే తన దినకృత్యంగా పెట్టుకున్నాడు.

దేవగన్నేరు చెట్టుక్రింద పడుకున్న రవణయ్య చివాలున లేచికూచున్నాడు. ఆచారికి వినపడేటట్టు గొంతు సవరించుకుని "మేష్టారూ!" అన్నాడు.

పిలుపు వినిపించగానే ఆచారి తృళ్ళిపడ్డాడు. ఆతడి కెందుకో భయం కలిగింది. అతడు అక్కడినుంచి చల్లగా జారుకుందామని గూడా తలపోశాడు.

"మిమ్మల్నే మేష్టారూ? ఇలా రండి, వెళ్ళిపోదురు గాని."

ఆచారి అప్రయత్నంగా రవణయ్యను సమీపించాడు.

రవణయ్య జేబులోనుంచి ఓ బీడీకట్ట పైకి తీసి, అందులోనుంచి ఓ బీడీ మాత్రం తీసుకుని "తీసుకోండి మేష్టారూ!" అంటూ చేయిచాచాడు.

ఆచారి ఆశ్చర్యంతో నోరు తెరిచేశాడు.

"బీడీ మేష్టారూ! గడియారం మార్కుది." రవణయ్య వర్ణింప సాగాడు: "గుంటూరు పొగాకుగదా, ఒంటికి చాలామంచిది. మొన్నమొన్నే బజారుకు వచ్చింది. మీరూ వినేవుంటారు. జండాలు చేతబట్టుకుని కుర్రాళ్ళిద్దరు వీధులవెంబడి అరుస్తుంటారు; గోపాలం!-ఏంసార్-ఎక్కడికోయ్-బజారు కండీ-ఎందుకోసం-బీడీకోసం-ఏంబీడీ-గడియారం మార్కు-...."

ఆచారి శరీరంపైన తేళ్ళూ, జెర్రులూ ప్రాకుతున్నాయి. మరొకరి కయితే రవణయ్య ప్రవర్తనకు అప్పటికప్పుడు అర్థం గోచరించి వుండేదో కాదో చెప్పడం కష్టం! ఆచారి సూక్ష్మగ్రాహి. అసలు కారణమేదో,అతడిట్టే పసిగట్టేశాడు. ఐనా ఇదేం ప్రతీకారం! కాకమరేమిటి? ఇతడు రవణయ్యేనా? కాదు. సూది గుచ్చినందుకు కోప్పడి దర్జీవాడిపైన బురదనీళ్ళు క్రుమ్మరించిన

ఏనుగ పీడు! ఈ ఏనుగ తొండం పైకెత్తి, మీదికి దూకితే తనేం చేయగలడు? ఆచారి అడుగు వెనక్కి తీశాడు. నిమిషంలో తడిక దాటుకుని దూరంగా వెళ్ళిపోయాడు.

నాలుగో పీరియడు పూర్తికావస్తోంది. న్యాయాధిపతి ముందు తన నిర్దోషిత్వాన్ని సహేతుకంగా సమర్థించుకోలేని నేరస్థుడికి మల్లే, సెకండు ఫారం 'సి' సెక్షనులో నలభై మంది కుర్రాళ్ళ ఎదుట శంకర్రావు వ్యాసానికీ వలయపరిధికీ గల నిష్పత్తిని విశదీకరించలేక సతమతమై పోతున్నాడు. వివిధ పాఠ్యభాగాలతో బుర్ర వేడెక్కిపోయిన తర్వాత, ఎప్పుడెప్పుడు యింటికిపోయి కంచాలపైన కలియబడుదామా అని కాచుకుని కూర్చున్న విద్యార్థులకు లెక్కలు బోధించవలసి రావడం ఉపాధ్యాయుడికి శిక్షలాంటిది. ఈ శిక్ష టైమ్‌టేబిల్ తయారవుతున్న రోజుల్లో శంకర్రావు ఆచారికి పది రూపాయలు అప్పివ్వడంలో తామసించినందుకు సద్యఃఫలితం! శంకర్రావు లోలోపల ఆచారిని తిట్టుకుంటూ, బెల్‌కోసం చెవులు రిక్కించుకుని కుర్చీలో స్తబ్ధుడై కూచున్నాడు.

కానీ ఒంటిగంటకు సరిగ్గా గంట మ్రోగలేదు. శంకర్రావు ఓర్పును పరీక్షించడానికి నిర్ణయించుకున్నటువంటిదై అతని చేతిగడియారంలో పెద్ద ముల్లు పన్నెండు దగ్గర బయలుదేరి ఒకటి రెండు మూడు నాలుగు మజిలీలను దాటుకుంటూ ముందుకు వెళ్ళిపోతోంది.

దిక్కులు దోచక శంకర్రావు ఏడుపు మొహం పెట్టి కుర్చీలో అలాగే కూలబడివుండగా, ప్రక్క గదిలోనుంచి ఓ సహోపాధ్యాయుడు బయటికి వచ్చి "శంకర్రావుగారూ! ఓ మాట" అన్నాడు.

"ఏమిటీ— ఏమిటీ" అంటూ శంకర్రావు వరండాలోకి పరుగు దీశాడు.

"ఈ రోజు గంట మ్రోగదు." సహోపాధ్యాయుడు శంకర్రావు చెవులో రహస్యం ప్రకటించాడు.

"ఏం, ఎందుకని?"

"రవణయ్య తోటలో చెట్టుక్రింద గాఢనిద్రాపరవశుడై ఉన్నాడు."

"హతోస్మి, హతోస్మి" అనుకున్నాడు శంకర్రావు. అనుకున్న

అయిదు నిమిషాలకు స్కూలు ప్యూపిల్స్ లీడరు ధర్మమా అని గంట మ్రోగింది.

కుర్రాళ్ళు విహంగాల్లా తుర్రున పారిపోయారు. టీచర్స్ రూముకు వెళ్ళి, అక్కడ హెడ్మాస్టరు కళ్ళపడడానికి మనస్కరించక శంకర్రావు తన చేతిసంచిని కూర్చున్న గదిలోకే తెప్పించుకున్నాడు. ఇంటికీ స్కూలుకూ ఒక మైలుదూరం ఉండడంచేత మధ్యాహ్నానికి అవసరమైన ఉపాహారం సంచిలో ఉంచి తెచ్చుకోడం శంకర్రావు వాడుక. ఆ చేతి సంచీ శంకర్రావు పాలిటికి గారడీవాడి బుట్ట! అందులో మంచి ఖాద్యపదార్థంలాంటి దేదయినా బయటపడవచ్చు. శంకర్రావు ఆత్రంగా సంచిలో చేయిపెట్టి చూచాడు. అతడి నాలుక పెదవులు మధుర రసాస్వాదనకు తొట్రుబాటు పడ్డాయి. అవి మల్గూబా మామిడిపళ్ళు!

శంకర్రావు జేబులోనుంచి పేనాకత్తి పైకితీశాడు. ఆప్యాయంగా పళ్ళను స్పృశిస్తూ మొదట జీడిమాత్రం కోసిపారవేశాడు. ఆ తర్వాత చాక చక్యంగా పైపొట్టు తీసివేయడానికి ఉపక్రమించాడు. మెల్లగా గది తలుపులు తెరుచుకున్నాయి.

రవణయ్య గదిలో ప్రవేశించాడు.

రవణయ్యను చూస్తూ శంకర్రావు తెల్లబోయాడు.

రవణయ్య సరాసరి టేబిల్ దగ్గరికి వచ్చి రెండుచేతుల్తోనూ రెండు మామిడిపళ్ళు తీసుకుని శంకర్రావుకు ఎట్టఎదుట డస్కులో కూచున్నాడు.

కదిలితే పైనపడుతుందేమోనన్న భయంతో ఆకలిగొన్న వ్యాఘ్రం ముందు చేతలుడిగి నిల్చున్న నిరాయుధుడైపోయాడు శంకర్రావు! అతడలా మిడిగ్రుడ్లతో బిక్కరించి చూస్తుండగానే రవణయ్య చేతుల్లో టెంకలు మినహాగా పళ్లు మటుమాయమైపోయాయి.

ద్వారంగుండా టెంకల్ని బయటికి విసరి రవణయ్యపైకి లేస్తూ "తిండిపోతు రెండు మామిడి పళ్ళతో సరిపెట్టుకోగలడా మేష్టారూ! వాడి కాకలి ఎక్కువగదూ!" అన్నాడు.

కశాఘాతం తిన్నట్టు శంకర్రావు ముఖం పాలిపోయింది.

"మీరూ, మీ ఆవిడా కూడబలుక్కుని నాకు తిండిపోతని పేరుబెట్టి

నాలుగేళ్ళయిందా మేష్టారూ! గంపెడు అరటిపళ్ళలో రెండంటే రెండుపళ్ళు తినడమేగదా నా తప్పు! అప్పటినుంచీ నాలుగణాలిచ్చి సంతకు పంపినప్పు డల్లా నేనేదో మ్రింగి వూరుకుంటాననే కదూ మీ అనుమానం? నిజమే. నేను తిండిపోతుని. నాకు రెండు పళ్లు చాలవు, ఆ పళ్ళనుగూడా అలాగే వుంచండి. ఓ లోటా నీళ్లు త్రాగి ఇప్పుడే వస్తాను."

రవణయ్య చరచరా బయటికి వెళ్ళిపోయాడు.

★ ★ ★

ఆ రోజు రాత్రి ఎనిమిది గంటలవరకు రవణయ్య పూరిపాకలో జరిగిన చిన్న సంఘటనతో ఈ కథ సమాప్తమవుతుంది.

అన్నంతిని ఆరుబయట కూర్చున్న రవణయ్య భార్యను పిలిచి "చూశావా, నీ కొడుకేం చేశాడో?" అన్నాడు.

"ఏం చేశాడు?" నింపాదిగా ప్రశ్నించింది మంగమ్మ.

"సెలవు దరఖాస్తులో నాచేత సంతకం పెట్టించుకున్నాడు."

"మంచిపని చేశాడు. నువ్వింతకాలం చేసిన ఊడిగం చాల్లే."

"ఊఁహూ, నావల్ల కాదు. ఇంటిదగ్గర నన్ను గోళ్ళు గిల్లుకుంటూ కూచోమంటా వేమిటి?" గద్దించాడు రవణయ్య.

"ఇంటిదగ్గర కూచోవద్దు. స్కూలుకెళ్ళి తోటలో చల్లగా పడుకో. బా....గుంటుంది" అంటూ రాగం తీసింది మంగమ్మ.

"ఏమిటేమిటి!" రవణయ్య భార్యదగ్గరగా వెళ్తూ కంగారుగా ప్రశ్నించాడు. "వాడేమైనా చెప్పాడా నీతో?"

"అంతా చెప్పాడు. ఐనా నువ్వు స్కూలు జరుగుతుండగానా నిద్ర పోయేది! ఇదేం ఆగబోగమబ్బా!" మంగమ్మ ముక్కుమీద వేలేసుకుని ఆశ్చర్యం వ్యక్తం చేసింది,

"ఒసేవ్, ఆగాగు! వాడు హెడ్మాస్టరు. నువ్వు వాడి తల్లివి. మీ రిద్దరుచేరి నాపైన సవారీ చేయదలచుకున్నారల్లే వుంది! ఊఁహూ, అదేం జరగదు. అందుకే నేను సెలవు పెట్టేశాను తెలుసా?"

'ఇంతకుమునుపు తనచేత కొడుకే సెలవు పెట్టించాడన్నాడు. ఇప్పుడు తనే సెలవు పెట్టానంటున్నాడు. ఇతగాడి మాట లెప్పుడూ ఇంతే గదా!' విసుక్కుంటూ లోపలికి వెళ్ళిపోయింది మంగమ్మ. ★